

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ПЕЙОРАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРІАЛІ ЦИКЛУ РОМАНІВ "СУТІНКОВА САГА" СТЕФАНІ МАЙЕР)

Олена Кульчицька

Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна e-mail: english_philology@ukr.net

Проаналізовано лексико-семантичне поле пейоративних одиниць в описі персонажів, у роздумах і мові героїв, використані сучасною американською письменницею Стефані Майер. У аналізованих романах пейоративна лексика - це поняттєві блоки семантичної структури, які реалізують одну з тем художнього твору. Визначено структуру лексико-семантичного поля пейоративів, яке утворюється з лексичних пейоративних одиниць, у денотативному значенні негативних емоцій і контекстуальних лексичних одиниць, що не мають у структурі свого значення елементів негативних емоцій, але набули цей елемент контекстуально.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, пейоративи, контекстуальні лексичні одиниці, емосеми, контекст.

За психолінгвістичною теорією емоцій А. А. Леонтєва, будь-яка мовленнєва діяльність за своєю природою є експресивно-емотивною. Виходячи з тези про психологічну структуру значення, можна стверджувати, що семантична система будь-якого слова має поле, яке складається з безлічі асоціацій. Саме ці асоціації пов'язують певне слово з іншими словами та поняттями, що формують сукупність сем мовленнєвої одиниці, які співвідносяться з емоціями промовців [5].

Наша мета - опрацювати експресивно-емотивну лексику, яка має складнішу смислову структуру, ніж лексика нейтральна, а саме характеризується конотативною, контекстуальною семантикою. Така лексика ніби втягує в себе будь-яку інформацію, яка втілена в емотивну, оцінну та стилістичну функції.

У нашому дослідженні використано контекстуальний метод аналізу. Контекст відіграє надзвичайно важливу роль, а контекстуальний метод передбачає вивчення лексичних одиниць у співвідношенні з іншими лексичними одиницями в тексті [1]. За концепцією англійського лінгвіста Дж. Ферса, вираз набуває сенсу в ситуативному та соціальному контексті, є функцією такого контексту. Іншими словами, якщо ми прагнемо зрозуміти, в якому значенні виступає певне слово і як воно співвідноситься з денотатом, що відображається в мові, варто обов'язково враховувати, що слова включені в вирази, а через них - у тексти, і, крім того, вони входять у "контекст" ситуації, що відображається. Семантика слів у тексті може значно відрізнитися від семантики ізольованих слів, оскільки тільки в розгорнутому виразі слово отримує своє справжнє, реальне значення [5].

Аксіомою є те, що значення слова не має жорстких і чітких меж, поняттєва структура слова може видозмінюватись та охоплювати величезну кількість ситуацій [6]. Як зазначила Л. Н. Беляєва, практично в будь-якому контексті значення слів змінюється, передаючи відтінки думки, саме тому аналіз висловлювань у певних ситуаціях спілкування знаходить виключну гнучкість значення, можливість його модифікації відповідно до поняттєвих параметрів ситуації комунікації. Це явище Л. Н. Беляєва називала "комунікативною варіативністю значення", оскільки багатозначність слів є наслідком варіативності їхнього значення, і саме багатозначність є однією з форм варіативності змістовної сторони слів [2].

Зрештою, що особливо важливо, мовленнєва система перебуває в стані постійного розвитку. Ця зміна проходить як семантичне ускладнення. Для літературного тексту початок дослідження цього явища заклав Б. А. Ларін, а згодом розвинулось у теорії стилістичного контексту І. А. Банніковою, Р. А. Кіселевою, С. І. Болдиревою, Г. В. Андрієвою та ін. Теорія стилістичного контексту враховує ту обставину, що під час

читання читач ґрунтує своє розуміння на всіх можливих зіставленнях і протиставленнях елементів у структурі цілого. Стилiстичний контекст базується не на мiнiмальних контекстуальних вказiвках, що iдентифiкують вже знайомi значення, а навпаки, на можливому максимумi iндикацiї, що дає змогу констатувати появу в словi нових вiдтiнкiв значення, конотацiй та нових зв'язкiв iз позначеною дiйснiстю чи вигадкою [1].

Оскiльки основним лейтмотивом романiв Стефанi Майер є переплетiння життя реального свiту з фантастичним, ми придiлили найбільшу увагу концепту "мiфiчнi iстоти", тому що два табори головних героїв - вампiри та вовкулаки. За I. Ю. Онищук, яка вивчала емоцiогеннiсть концепту "вампiр" у англiйськiй мовi та мовленнi семантичнi компоненти концепту "вампiр" вiдображаються в лексико-семантичних полях "страх" i "вiдраза". Автор дослiдила, що "в культурнiй пам'ятi людства вампiр позицiонується як демонiчне уособлення зла, як могутнiй i небезпечний для людини iнфернальний персонаж", а "фактор емоцiогенностi концепту "вампiр" iндукує в читача гострi негативнi емоцiї, вiд яких вiн позбавляється завдяки *happy end*, що спричинює ефект катарсису" [7; 9]. Проте автор зазначила, що вiдбувається смисловий зсув, i замість однозначної негативної оцiнки з'являється амбiвалентна оцiнка. Поняття "вампiр" i "вовкулак" у всiх романах Стефанi Майер не викликають у читача негативної реакцiї, що дає змогу говорити про смисловий зсув iз негативного до нейтрального чи позитивного, так i пейоратив, у семантицi якого абсолютно немає ознаки мелiоративностi у сполученнi з прикметником отримує мелiоративне переосмислення, наприклад,

Esme sacrificed her second-best silver service to keep the little monster entertained [13, p. 453].

Прикметник *the little* має у своїй семантицi мелiоративне значення "милий, дорогий" [18], яке фактично й переноситься на iменник, майже повнiстю нiвелюючи його пейоративнiсть. Наприклад, у фрагментах, поданих далi, ми видiляємо пейоративнiсть значення понять "вампiр" i "вовкулак", оскiльки контекстуально зрозумiло, що використання в мовi героя видiлених лексичних одиниць викликає в читача негативнi емоцiї:

...I was just supposed to forget that a deranged vampire was stalking me, intent on my death [12, p. 83].

There was something stuck in my throat, choking me. ... "Werewolf, I gasped [11, p. 258]. У семантицi видiлених лексичних одиниць наявнi ознаки пейоративностi, i, враховуючи смисловий зсув значення концептiв "вампiр" та "вовкулак" вiд негативного до нейтрального у всiх частинах "Сутiнкової Саги" С. Майер, про пейоративнiсть цих понять можна говорити тiльки в межах контексту.

Розглянемо лексико-семантичну структуру пейоративiв. Ми подiляємо думку вiтчизняного мовознавця С. Семчинського, що семантичне поле - це угруповання лексичних одиниць, яке створює тематичну групу, релевантну до певної частини людськoi дiйсностi - фiзичної чи психiчної, фiксованої свiдомiстю. У сучасному мовознавствi семантичне поле визначають сукупнiсть лексичних одиниць, об'єднаних спiльнiстю змісту, що вiдбиває понятiйну, предметну чи функцiональну подiбнiсть означуваних явищ [16]. Розглядаючи семантичне поле, треба враховувати полiсемiю лексичних одиниць, адже зрозумiло, що багатозначнi лексичнi одиницi можуть входити до рiзних семантичних полiв. Аналізуючи семантичне поле пейоративiв у романах Стефанi Майер, ми керувалися основними ознаками семантичного поля, якi видiлила А. А. Уфiмцева:

- семантичне поле iнтуїтивно зрозумiле та психологiчно реальне для носiя мови;
- семантичне поле автономне та може бути видiлене як самостiйна пiдсистема мови;
- одиницi семантичного поля пов'язанi певними системними семантичними вiдношеннями;
- кожне семантичне поле пов'язане й iншими семантичними полями мови i разом утворює мовну систему [9].

У межах лексико-семантичного поля є лексико-семантичнi групи, в яких видiляють ще тiснiше пов'язанi мiж собою семантичнi угруповання, що утворюють лексико-

семантичні категорії [15]. Отже, за своєю будовою семантичне поле є досить складною системою, адже в ній поєднуються всі можливі значення однієї лексичної одиниці. Окремо потрібно наголосити на структурі семантичного поля, яка має польову структуру, тобто центр і периферію [17]. Ядро поля представлене гіперсемою, а в семантичному полі групуються семантими, що мають будь-які загальні компоненти значення (інтегруючі семи). Між собою семантими відрізняються не менш ніж одним компонентом значення (диференційною семою). Периферія поля охоплює одиниці, найбільш віддалені у своєму значенні від ядра; загальне родове значення тут належить до потенційної чи вірогідної семантики. Периферійні одиниці можуть мати контекстуальне значення, якщо поле будується в межах певного тексту твору. Загалом периферійні шари поля вступають у контакти з іншими семантичними полями, утворюючи лексико-семантичну безперервність мовленнєвої системи [4].

Семантичне поле пейоративної оцінки структурується з урахуванням характеру та ступеня відхилення оцінного слова від онтологічної та конвенціональної норми в сторону абсолютного оцінного "погано" [3]. Варто зазначити, що лексичні одиниці можуть реалізовувати пейоративне значення в умовах певного контексту. Підставою для виділення лексико-семантичного поля пейоративів послужила наявність у структурі лексичних пейоративних одиниць емотивно-оцінного аспекту (негативної емотивно-оцінної семи) [8]. У теоретичних джерелах, присвячених пейоративній лексиці, деякі мовознавці виділяють, що емотивність та експресивність це суб'єктивно-оцінне відношення, виражене від імені промовця, а оцінність - позитивне чи негативне відношення промовця до об'єкта [3]. Ми дотримуємося думки мовознавців В. І. Шаховського, І. Н. Худякова, Н. В. Пазича, що емотивні слова завжди оцінні, тому вони й використовують термін "емотивно-оцінна лексика".

З прагматичних позицій пейоративи трактують як одиниці, що передають негативну емоційну оцінку об'єкта у сфері соціальних відносин, а однією зі складових факторів прагматичної функції виступає оцінність, що має важливе значення у класифікації емоцій і розглядається в лінгвістиці в тісному зв'язку з такими категоріями: емоційність, експресивність, пейоративність [8]. Прагматичний потенціал лексем пейоративного сенсу, з погляду конотативної семантики, виявляється в формуванні таких пейоративних емосем: 1) одна меліоративна емосема, а саме, пестлива; 2) сім емосем пейоративної оцінки, таких як жартівлива, іронічна, несхвальна, нехтувальна, презирлива, груба, лайлива [14]. У наведених прикладах лексеми набувають пейоративного значення завдяки емосемам:

- жартівливої: *As far as Charlie knows, you're the most repulsive monster of us all. "Repulsive?" Jake protested, and then he laughed quietly to himself* [13, p. 466];
- іронічної: *"I'm joining your crappy little renegade pack. The vampires' guard dogs". She barked out a low, sarcastic laugh* [13, p. 208];
- несхвальної: *"Stupid leeches", he muttered to himself when we got outside. "Think they're so superior". He snorted* [13, p. 614];
- нехтувальної: *"You think I'm just going to sit home while my little brother volunteers as a vampire chew toy?"* [13, 209];
- презирливої: *"I'm sick of all these reeking bloodsuckers"* [13, p. 586];
- грубої: *"She understands that you're gonna die and she doesn't care, s'long as she gets her mutant sprawn out of the deal"* [13, p. 228];
- лайливої: *"You stupid mutt! How could you? My baby!"* [13, p. 414].

У межах лексико-семантичного поля ми виділяємо центр - пейоративну лексику, яка володіє лише пейоративним значенням (*zombie, bloodsucker, life-sucker, monster, inferno, demon, blood-drinker, killer, misanthropic, angry, evil, filthy, monstrous, repulsive, disgusting, etc.*); периферію - лексеми, в яких пейоративним є переносне значення так звані метафоричні та метонімічні контекстуальні пейоративи (*toy, inferno, weapons, leech, sucker, creation, dog, lapdog, retriever, mongrel, wolf, animal, pup, guard, horse-sized, bone-coloured, mountainous, etc.*), тематичні групи (вибірка для *animals* становила 69 лексичних одиниць, для *evil creations* - 39, для *aggressors* - 36, для *colors* - 24, для *adjectives of negative feelings*

- 120, для *characteristic of the person* - 23 лексичні одиниці), а в межах тематичних груп

- синонімічні ряди (*animals: beast, predator, puppy, leech, wolf, retriever, mongrel, dog, etc; evil creations: zombie, monster, vampire, werewolf, inferno, demon, mutant; aggressors: killer, villain, criminal, murderer, weapons, warriors, soldiers, executioner, etc; colours: black, dark, ruby, pale, white, red, burgundy, etc.; adjectives of negative feelings: menacing, filthy, evil, feral, angry, sinister, repulsive, loathsome, etc.; characteristic of the person: idiot, coward, masochist, punk, freak, blonde, jerk, patriot, liar, patsy etc.*). Віддалену периферію формують засоби інтенсифікації пейорації - серед яких можна виділити графічні та фонетичні засоби:

Its not just having a baby. It's... well... this baby [13, p. 177].

You absolute moron! You could have given him a heart attack! [13, p. 458].

Три крапки в першому прикладі передають обурення та презирство героя, змушуючи читача самому пережити всю гаму почуттів. У другому прикладі виділення пейоратива курсивом разом з окличним знаком передбачає підвищення тону розмови героя. Але фонетичні та графічні засоби є другорядними, оскільки головне навантаження несе семантика слова.

Оскільки поняття "вампір" і "вовкулак" основні у всіх романах "Сутінкової Саги", то окрему увагу приділяли їхньому аналізу. Для понять "вампір" ми зробили вибірку в кількості 70 одиниць; та "вовкулак" у кількості 42 один. Також у межах цих двох груп можна виділити й синонімічні ряди, для *vampire* це - *leeches, parasites, zombie, bloodsucker, life-sucker, monster, inferno, demon, blood-drinker, killer, sucker, executioner, hybrids, villains, criminals, soldiers, warriors, weapons, mutant, creation, murderer, psychopath, masochist, creature, та для "werewolf" це - mutt, mutant, dogs, pack, lapdog, beast, retriever, mongrel, half-breeds, wolf, predator, animal, puppies, shape-shifters, guards, toy.*

Найвагомішою серед пейоративів, які досліджували, є група прикметників, ужитих разом з іменниками, які були проаналізовані у творах у кількості 283 лексичних одиниць (наприклад, *repulsive monster, evil creation, sycophantic guard, rampant murderer, mountainerious vampire, stupid leech, little executioner, killer sprawn, soulless demon, newborn army, etc*). Варто зазначити, що досить часто пейоративні та контекстуально пейоративні прикметники підсилюють значення іменників або перетворюють нейтральні іменники в пейоративні:

At least I'd come here alone, to this fairytale meadow with dark monsters [11, p. 215].

Their eyes were different, too. Not the gold or black I had come to expect, but a deep burgundy color that was disturbing and sinister [10, p. 329].

Laurent was staring at the pack of monster wolves with unconcealed shock and fear [11, 215].

Під час дослідження було взято до уваги та розглянуто вживання назв кольорів як пейоративних прикметників, адже вони або мають у своїй семантиці ознаки пейоративності, або дуже легко набувають пейоративного значення, як у таких прикладах:

A black, soulless demon. Something that had no right to be [13, p. 328].

I could see their dark ruby eyes glinting with desire, lusting for the kill [13, p. 107].

У першому прикладі прикметник *black* має такі негативні значення: "зловісний, жорстокий, нелюдський", а от прикметник *ruby* у своїй семантиці пейоративних значень не має [18].

Аналіз лінгвістичного матеріалу в кількості 423 лексичних одиниць виявив, що пейоративні лексичні одиниці є важливим елементом у створенні образу, що відображає авторську думку та передає авторський задум, а лексико-семантичне поле утворюється за допомогою:

- лексичних пейоративних одиниць, що реалізували в тексті своє словникове значення негативних емоцій;
- контекстуальних лексичних одиниць, що не мають у своєму денотаті негативних емоцій, але отримали цей елемент контекстуально.

Поняттєве ядро романів утворюється концептами "вампір" і "вовкулак", які є нейтральними у всіх романах "Сутінкової Саги" Стефані Майер, і про пейоративність їхнього значення ми можемо говорити тільки в межах контексту. Якщо абстрагуватися від окремих слів, що належать до певних частин мови, та виходити з рядів лексично паралельних слів, то можна виділити такі тематичні центри: агресори, тварини, негативні емоції, назви кольорів, злі міфічні істоти, характеристика людини. Оскільки вони є поняттєвими блоками семантичної структури, то реалізують одну з тем художнього твору. Віддалену периферію формують засоби інтенсифікації пейорації - серед яких можна виділити графічні та фонетичні засоби.

Прагматичне навантаження пейоративів розкривається у виникненні в читача негативних емоцій та відношення (несхвалення, презирливості, відрази та інших), а прагматичний потенціал виявляється в формуванні емосем. Найпоширенішими емосемами пейоративної оцінки є емосеми іронії, несхвалення, презирливості та грубості. У лексем семантичного поля пейоративів у авторській мові зафіксовані явища полісемії, синонімії, а також наявність метафоричних і метонімічних пейоративів; вживання ж прикметників з іменниками допомагає значно інтенсифікувати їхнє пейоративне значення для індукування в читача негативних емоцій. Основними стратегіями пейоративного спілкування є стратегії вираження негативної емотивної оцінки та передачі відповідного емоційного стану промовця. Варто зазначити, що семантика лексичних одиниць семантичного поля пейоративів у авторській мові не є стабільною.

1. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике. - М. : Высш. шк., 1991. - 140 с. 2. Беляева Л. Н. Применение ЭВМ в лингвистических исследованиях и лингводи-дактике. Учеб. пособие по спецкурсу. - Л., 1986. - 82 с. 3. Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / О. Є. Голод; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Л., 2001. - 18 с. 4. Ильина Т. В., Швецова О. А., Ломова Т. М. Перевод и русская грамматика. Учебно-методическое пособие для вузов. - Воронеж: Изд-во ВГУ, 2008. - 51 с. 5. Ковшиков В. А., Глухов В. П. "Психолінгвістика. Теорія речевої діяльності". - Высш. шк. Издательства: АСТ, Астрель 2007. - 320 с. 6. Никитин М. В. Лексическое значение слова: структура и комби -наторика, - М.: Высш. шк., 1983. - 123 с. 7. Онищук І. Ю. Емоціогенність концепту ВАМПІР в англійській мові й мовленні (на матеріалі словників та англійських романів-трилерів): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / І. Ю. Онищук; Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. - О., 2006. - 20 с. 8. Турецкова И. В. Языковые средства манифестации пейоратива в словаре и тексте (на материале немецких пейоративных имен, характеризующих человека) (за спеціальністю 10.02.04)- 2011. - 21 с. 9. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы. - М. : Издательство Академии наук СССР., 1962. - 287 с. 10. Meyer Stephanie. Twilight. - Great Britain.: Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. - 434 p. 11. Meyer Stephanie. New Moon. - Great Britain.: Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. - 497 p. 12. Meyer Stephanie. Eclipse - Great Britain.: Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. - 550 p. 13. Stephanie Meyer. Breaking Dawn. - Great Britain.: Atom, Palimpsest Book Production Limited, 2009. - 697 p. 14. <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp>. 15. <http://www.oxfordjournals.org/> Semantic structures. Julian Barnard, Elizabeth Gaus, Susan Van Winkle, 2001. 16. <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/xoull.htm> . 17. <http://wikipedia.org>. 18. АВВУУ Lingvo 12. Электронный словарь. Выпуск 12.0.0.459

ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИКИ ПЕЙОРАТИВНОЙ ЛЕКСИКИ (НА МАТЕРИАЛЕ ЦИКЛА РОМАНОВ "СУМЕРЕЧНАЯ САГА" СТЕФАНИ МАЙЕР)

Елена Кульчицкая

Львовский национальный университет имени И. Франко, ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина e-mail: english_philology@ukr.net

Проанализировано лексико-семантическое поле пейоративных единиц в описании персонажей, в раздумьях и языке героев, использованных современной американской писательницей

Стефани Майер. В анализированных романах пейоративная лексика - это понятийные блоки семантической структуры, которые воплощают одну из тем художественного произведения. Определена структура лексико-семантического поля пейоративов, которое создается из лексических пейоративных единиц, в денотативном значении негативных эмоций и контекстуальных лексических единиц, которые не имеют в структуре своего значения элементов негативных эмоций, но приобрели этот элемент контекстуально.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, пейоративы, контекстуальные лексические единицы, эмосемы, контекст.

THE SEMANTIC PECULIARITIES OF THE PEJORATIVE VOCABULARY IN *THE TWILIGHT SAGA* BY STEPHANIE MEYER

Olena Kulchytska

Lviv Ivan Franko National University, 1, Universytetska St, Lviv, 79000, Ukraine e-mail: english_philology@ukr.net

The given article is concerned with the analysis of the pejorative items in the mental and actualized lexicon of the main characters from *The Twilight Saga* by Stephanie Meyer. The material studied is arrayed in the conceptual blocks topicalizing one of the major themes of the novel. The structure of the lexico-semantic field of pejoratives is determined. It is formed by the lexical pejorative units with the denotational meaning of negative emotions and the lexical units that do not possess any elements of negative emotions, but acquire them contextually.

Key words: lexico-semantic field, pejoratives, contextual lexical units, emosemes, context.

Стаття надійшла до редколегії 13.05.2011 р.
Статтю прийнято до друку 10.10.2011 р.